

VARGA Éva

Újvidéki Egyetem, Bölcsészettudományi Kar
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Újvidék, Szerbia
evike2999@gmail.com

TEMERIN HELYNEVEI RÉGEN ÉS MA

Toponimi Temerina nekad i sad

Toponymy of Temerin in the Past and Nowadays

A dolgozat célja a Magyar Tudományos Akadémia által támogatott Magyar Nemzeti Helynévtár Program keretein belül folyó helynévgyűjtő munkám eddigi eredményeinek ismertetése. A gyűjtés a délvidéki Temerin településen történik. A korpusz két részből áll: a történeti anyag a 18. század végétől rendelkezésünkre álló adatokat tartalmazza, a szinkrón rész a jelenleg is folyó – hangfelvétellel dokumentált – személyes gyűjtés eredményeit. A kutatást ez idáig nyolc, különböző korosztályhoz tartozó temerini adatközlő segítette. A tanulmány azt szemlélteti, hogy a gyűjtött adatok miben különböznek a korábbi gyűjtések eredményeitől. Így a változásvizsgálat négy csoportot mutat be: olyan helyneveket, amelyek mára eltűntek, olyanokat, amelyek változatlan formában megmaradtak, olyanokat, amelyek kisebb módosulásokkal, de ugyancsak megmaradtak, továbbá olyanokat, amelyek nem találhatók meg a korábbi forrásokban, vagyis új névadásnak tekinthetők.

Kulcsszavak: helynévkutatás, Magyar Nemzeti Helynévtár, történeti források, személyes gyűjtés, összehasonlító elemzés

Bevezetés

„A névtan a nyelvtudomány nagy rendszerén belül annak a diszciplináris tudománycsoportnak egyik lényeges eleme, amelyet a nyelv szókincstana, a lexikológia foglal egységbe, s amely a szó felépítésének alapelveit és tanulmányozásának módozatait vizsgálja” (Máté 1993, 229).

A névtannak, névtudománynak egyik meghatározó ága a helynevek vizsgálata. „A nevek, különösképpen a helynevek iránti érdeklődés végigvonult az egész 19. századon, ebben a korban ugyanis a nevekben felismerték azt a hatalmas forrásértéket, amely a magyarság múltjának megismerésében nélkülözhetetlen, bizonyos korokra vonatkozóan pedig talán a legfontosabb ismereteket adja” (Hoffmann–Tóth 2015, 195). A nagy történeti forrásértékük miatt a toponimák többféle tudományterület számára nyújtanak fontos információkat.

A helynév elsődleges feladata a különféle helyek egyedi megjelölése. A magyar helynevek (más szóval: földrajzi nevek) sűrűn behálózják a Kárpát-medencét. Ebből következően identitásformáló szereppel is bírnak, hiszen ezek minden más nyelvi elemnél erősebben jelzik a szülőföldünkhöz, közvetlen környezetünkhöz való tartozásunkat. A nevek mint többnyire a múltból ránk maradt elemek, régebbi nyelvi és kulturális viszonyokat őriznek (E. Nagy 2021, 28).

A Magyar Nemzeti Helynévtár Programról

A Magyar Nemzeti Helynévtár Program célja az egész Kárpát-medence helynévallományának összegyűjtése. A Magyar Nemzeti Helynévtár olyan adatbázis, amely a magyar nyelvterület egész helynévallományának befogadására és kezelésére alkalmas. A 2015 októberében indított adatbázis hatalmas digitális adatbankként a tudományos kutatók és az átlagos felhasználók számára egyaránt elérhető formában működik (Hoffmann–Tóth 2015, 197–198).

A Magyar Nemzeti Helynévtárnak jelenleg két fő egysége különül el. „A Magyar Névarchívumban a helynévallomány településenkénti egységekben és szövegfájlokban, valamint Excel-táblázatok formájában található meg. A Magyar Digitális Helynévtár folyamatosan bővülő online adatbázisa pedig a Magyar Névarchívumban is elérhető helynévallományt térinformatikai feldolgozással együtt foglalja magában, több szempontú kiválasztást és keresést téve lehetővé” (Hoffmann–Tóth 2015, 198).

A Magyar Nemzeti Helynévtár egy olyan korban vállalkozik a nevek megőrzésére, amikor a társadalom változásainak köszönhetően a nyelv is jelentős változásokon megy keresztül (Hoffmann–Tóth 2015, 200).

A 2022 januárjában, a korábbiaknál szélesebb alapokon indított Magyar Nemzeti Helynévtár Program fontos sajátossága az országhatárokon átívelő jellege (MNH, <https://mnh.unideb.hu/>), melyben a vajdasági helynevek gyűjtése és adatbázisba integrálása jelentős részt képez.

A Magyar Nemzeti Helynévtár Program keretében folyik az általam itt bemutatott kutatás is, melynek célja Temerin település helyneveinek minél teljesebb feldolgozása.

A gyűjtőpont: *Temerin*

Temerin város és község Szerbiában, a Vajdaságban, a dél-bácskai körzetben található. A községhez közigazgatásilag még két település tartozik: Szőreg¹ és Tiszaistvánfalva.²

A település nevét az 1332. évi pápai tizedjegyzék említette először, amikor plébánosának, Laur. de *Temerine*k (Temeri Lőrincnek) egyévi adófizetését említették (Penavin–Matijevics 1982, 39). Ugyanebben az évben a települést idegen zsoldos csapatok kifosztották, majd felgyújtották (Mészáros 1969, 4).

A történelmi feljegyzésekben majdnem két évszázadon át csak a mai Temerin közelében lévő Aranyádról vannak említések. Ezek az adatok igen szűkösek, és főleg arról tájékozódhatunk bennük, hogy kik uralták a községet. A *Temerin* névről az 1332. évi pusztulása után 190 évvel, 1522-ben esik szó újra (Mészáros 1969, 4–5).

1522-ben a Bács vármegyei tizedjegyzékben tévesen *Chemeri* néven sorolták fel. A török defterek 1554-ben jelentéktelen településnek tüntetik fel négy adózó és hat nem adózó családdal. 1570-ben az adóellenőrzés során tizenhárom családot találtak, köztük szerb telepeseket is. 1590-ben *Chemerit* már huszonkilenc adózó házzal említik, mint a titeli náhije egyik települését. A török kiűzése után Temerint az új Bodrog vármegyei főispán *Almásnak* nevezi. 1718-ig emlegetik *Almásnak*, 1718-ban már a *Temerin* név jelentkezik (Penavin–Matijevics 1982, 39).

Ettől kezdve a lakosság száma állandóan nőtt. Jöttek Kishegyesről, Pest, Heves és Nógrád megyéből, valamint szlovákok is útnak indultak a magyarokkal, hogy itt telepedjenek le (Penavin–Matijevics 1982, 39).

1796-ban gróf Széchen Sándor, a bécsi udvar belső titkos tanácsosa, a magyar királyi udvari kamara elnöke, a Szent István-rend kiskeresztese, később Kőrös vármegye főispánja vette meg Temerint a kincstártól 80.000 forintért (Mészáros 1969, 20). Felvette a falu nevét, s a továbbiakban Temerini gróf Széchen Sándor néven szerepelt (Penavin–Matijevics 1982, 40). „Mivel az udvarnak kiváló szolgáltatásokat tett, hadiérdemeinek jutalmaként a vételár felét az udvar elengedte” (Mészáros 1969, 20). Gróf Széchen Sándor kérelmére a település 1799 októberében megkapta a mezővárosi címet, és négy országos vásárt tarthatott.

1848. augusztus 30-án az egész város leégett, lakossága csak 1850. január 6-án tért vissza.

¹ Hivatalosan, az ország nyelvén: Sirig (Сириг)

² Bački Jarak (Бачки Јарак)

„Jelentős esemény volt a község életében, amikor a Széchen család 1848 után megnyirbált birtokát az 1860-as években Fernbach Antal gabonakereskedőnek eladta. Ezzel véget ért a Széchen család szereplése Temerin község életében és történetében” (Penavin–Matijevics 1982, 40).

Az 1900. évi népszámláláskor Temerinben 9518 lakos élt 1600 házban (Penavin–Matijevics 1982, 40). Anyanyelv szerint 8711 magyar, 787 német, 13 szerb, 9 tót.

Az első világháború után, 1919-ben megérkeztek az első *dobrovoljácok*, vagyis olyan délszláv (zömében szerb) önkéntesek, akik a katonai szolgálatot nem a szerb hadseregben kezdték, de a háború során átálltak az antant oldalán harcoló szerbekhez. Ezzel a lakosság száma újra növekedett (Penavin–Matijevics 1982, 41).

Az 1981-es népszámlálás szerint már 14.808-an éltek Temerinben.

A város népessége az utóbbi évtizedekben rohamosan növekedett, részben az 1990-es évek elején, amikor a párizsi békeszerződés megszegésével Horvátországból és Bosznia-Hercegovinából menekülteket telepítettek ide, részben pedig Újvidék közelsége miatt. A magyar lakosság megfogyatkozott az elköltözés és a negatív természetes szaporulat következtében is, és már a 2002-es népszámláláskor kisebbségbe került. A 2011-es népszámlálás szerint a lakosság 50 százaléka szerb, 42 százaléka magyar. A különbség a két etnikum között azonban folyamatosan nő, a szerb lakosság javára.

Az adatközlők

A Magyar Nemzeti Helynévtár Program szerint településenként legalább három–öt adatközlő bevonása, kikérdezése szükséges ahhoz, hogy a gyűjtés teljes lehessen. De tulajdonképpen egy-egy településen megkérdezendő adatközlők számát elsősorban az határozza meg, hogy hány interjú lefolytatásával tudjuk elérni célunkat, vagyis a helynevek állományának minél teljesebb feldolgozását.

A napjainkban is folyó gyűjtést ez idáig nyolc, különböző korosztályhoz tartozó temerini lakos segítette. Az alábbi táblázatban látható, hogy közülük egy adatközlő magyarországi születésű, viszont ötvennégy éve él a Vajdaságban. Újvidék pedig azért szerepel a „születési hely” oszlopban, mert Temerinben időközben megszűnt a szülészet, ezért a közeli város fogadja a kismamákat.

Adat- közlő	Születési hely	Születési idő	Lakhely	Végzettség	Foglalkozás
A	Temerin	1949	Temerin	középiskola	nyugdíjas
B	Szakoly (HU)	1949	Temerin	középiskola	nyugdíjas
C	Újvidék	1989	Temerin	egyetem	ápoló
D	Temerin	1944	Temerin	általános iskola	nyugdíjas
E	Újvidék	1996	Temerin	középiskola	kőműves
F	Temerin	1962	Temerin	általános iskola	szobafestő
G	Újvidék	1972	Temerin	középiskola	háztartásbeli
H	Újvidék	1969	Temerin	középiskola	háztartásbeli

A névismeretet befolyásoló fontos tényezők a táblázatban is bemutatott szociolingvisztikai paraméterek. A leggazdagabb névkinccsel jellemző módon a legidősebb korosztály tagjai rendelkeznek. Ugyanis „az egyéni életter kiszélesedésével lesznek egyre kidolgozottabbak, pontosabbak a közvetlen környezettel kapcsolatos ismeretek” (Szilágyi-Varga 2021, 221). Továbbá szintén befolyásolhatja a gyűjtött adatok mennyiségét és minőségét az adatközlők foglalkozása is. „E változnak a névismeretre gyakorolt hatását a múlt századbeli hagyományos helynévgyűjtések módszertani leírásai ragyogóan példázzák: az adatközlők megválasztásának szempontjai között a foglalkozás a legkorábbi időktől jelen van” (E. Nagy 2021, 36). A tapasztalatok azt mutatják, hogy valamennyi településen találunk ún. névmestereket, vagyis olyan nyelvhasználókat, akiknek helynevekben különösen gazdag a szókincse. A temerini adatközlők közül a fenti táblázatban A-val és F-fel jelölt személyeket tekinthetjük névmestereknek.

A korpusz

A gyűjtött anyagból összeállított korpusz két részből áll: a korábbi szakirodalom, vagyis Penavin Olga és Matijevics Lajos által 1982-ben kiadott *Temerin és környéke földrajzi neveinek adattára* című kötetnek a feldolgozásából, valamint a személyes élőnyelvi gyűjtés eredményeiből, melyek hangfelvétellel is dokumentálva vannak. A történeti anyag Temerin településre vonatkozóan 700 adatot tartalmaz, a jelenleg is folyó gyűjtés alapján eddig 135 adatot sikerült rögzíteni a gyűjtési táblázatba.

A változásvizsgálat csoportjai

A változásvizsgálat tulajdonképpen követésvizsgálat: korábbi adatok életútját követjük nyomon későbbi megfelelőik segítségével (Kiss 2015, 113).

A temerini anyag elemzésekor négy helynévcsoportot különíthetünk el. A következőkben ezeket mutatja be a dolgozat: olyan helyneveket, amelyek mára eltűntek, olyanokat, amelyek változatlan formában megmaradtak, olyanokat, amelyek kisebb módosulásokkal, de ugyancsak fennmaradtak, továbbá olyanokat, amelyek nem találhatók meg a korábbi forrásokban, vagyis új névadásnak tekinthetők.

Az alábbiakban ezekből a csoportokból hozok néhány példát, s ahol rendelkezésemre áll és relevánsnak ítéltém, a név keletkezéstörténetére vonatkozó információkat is közlöm.

A gyűjtés 135 adatából 54 adat teljes mértékben megegyezik a korábbi gyűjtések adataival, vagyis az adatközlőim ugyanolyan névvel illették az adott objektumokat, ahogyan azt a korábbi kötetben is találjuk (Penavin–Matijevics 1982). Ennek szemléltetésére következzen néhány példa: a Fehér-árok oldalán található akácerdő, azaz az *Akácós* (Penavin–Matijevics 1982, 45); *Franciaország* (Penavin–Matijevics 1982, 53) mint a Nagybara (Jegricska) északi partján elterülő határrész, ami azért kapta ezt a megnevezést, mert csak Francia vezetéknevű családok szántóföldjei és tanyái találhatók itt; a *Ferro-malom* (Penavin–Matijevics 1982, 53), amelyet tulajdonosának nevééről neveztek el; a *Halpiac* (Penavin–Matijevics 1982, 56) nevezetű utcarész, amely azért viseli ezt a nevet, mert itt árulták régen a halat.

Van továbbá harmincnyolc olyan helynév, amelyek kisebb módosulásokkal, de ugyancsak szerepelnek a korábbi gyűjtésekben. Ezt a csoportot a megnevezett objektumok fajtája szerint további három alcsoportra lehet osztani: utcák, vendéglátóipari egységek és határrészek.

Az utcákra vonatkozóan néhány példa: a *Prekosz Prekosként*, vagyis szerb helyesírás szerint és *Fityula* közként is fel van tüntetve a történeti anyagban (Penavin–Matijevics 1982, 73). A *Cugja Zugjaként* és *Kutyaszorítóként* is megjelenik (Penavin–Matijevics 1982, 83). A *Gazdakör Gazdaköri telepként* és *Gazda sorként* is előfordul (Penavin–Matijevics 1982, 54). A *Verbai körút Verbai sugárútként* is ismert (Penavin–Matijevics 1982, 81). A *Kis köz* két különböző utcarészt is jelöl az adatközlőimnél, a kettő közül viszont csak az egyik található meg a forrásokban, az is *Kisutca* alakban (Penavin–Matijevics 1982, 61).

A vendéglátóipari egységek: adatközlőim *Amerika vendéglőként* nevezték meg azt, amely a történeti forrásban csak *Amerikaként* van feltüntetve (Penavin–

Matijevics 1982, 45). Ez figyelhető meg a *Csillag vendéglő* esetében is (Penavin–Matijevics 1982, 50). A *Zöldfa* esetében viszont éppen az ellenkezője történt, ugyanis a történeti forrásban *Zöldfa vendéglő*ként szerepel (Penavin–Matijevics 1982, 82). A *Sárga csikó* korábban *Aladár*ként is megjelenik, a tulajdonosról elnevezve (Penavin–Matijevics 1982, 45). Az adatközlőim által ismert *Béka kocsmá Béka csárdá*ként szerepel (Penavin–Matijevics 1982, 47). A *Mini kocsmá Mini vendéglő*ként (Penavin–Matijevics 1982, 67), a *Mujko kocsmá* pedig *Mujkó*ként (Penavin–Matijevics 1982, 67) jelenik meg a történeti anyagban.

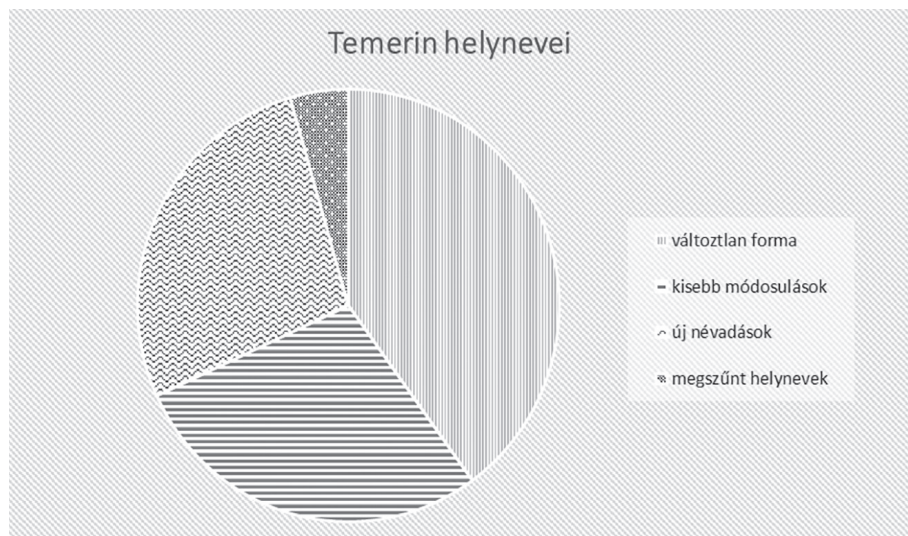
A határrészek között is hasonló változatokat találunk: adatközlőim egyes számban emlegetik az *Új-földet*, míg a történeti forrás többes számban, azaz *Új-földekként* jeleníti meg (Penavin–Matijevics 1982, 78). A *Vasút-erdő Kiserdőként* szerepel (Penavin–Matijevics 1982, 60). Ez a megnevezés nem tükrözi egyértelműen, hogy a vasút mellett található ez az erdő. A *Kertész-lapos* határrész *Nagylapos*ként és *Lapos*ként is fel van tüntetve a forrásokban (Penavin–Matijevics 1982, 60). A *Herés-kert* pedig csak *Herésként* található meg a korábban említett forrásban (Penavin–Matijevics 1982, 56).

A gyűjtés során talákoztam továbbá harminchét olyan helynévvel is, amelyek nem szerepelnek az eddig feldolgozott történeti forrásban, vagyis új névadásnak tekinthetők; ezek többnyire kocsmák, vendéglők, illetve tanyák. Megjelenésük azzal magyarázható, hogy ezek az objektumok a Penavin–Matijevics-kötet megjelenése után jöttek létre. Idetartozik többek között a *Hevér-tanya*, a *Varga lakodalmas terem*, a *Fontana* (vendéglő) és a *Misi bácsi kocsmája*.

A gyűjtés adatainak gyűjtési táblázatba való integrálása, valamint a történeti forrás feldolgozása után ellenőrző gyűjtést kellett végezni, hiszen az adatrögzítés folyamán felmerültek kérdések, problémák. Sok esetben egy adott helynek több különböző elnevezése él a népi köztudatban. A korábban említett Penavin–Matijevics-könyvben szerepeltek olyan – több névvel illetett – megnevezései egy adott helynek, amelyek közül néhányat említettek az adatközlőim, másokat viszont nem. Az ellenőrző gyűjtés alkalmával, a direkt rákérdezés eredményeként voltak olyan adatok, amelyeket az adatközlők ismertek, csak valamilyen oknál fogva nem kerültek szóba a gyűjtés során; viszont akadt néhány olyan helynév is, amelyet még rákérdezés alapján sem ismertek az adatközlőim. Ezeket a bizonyos elnevezéseket adatközlőim ma már nem ismerik, nem használják – így ezeket a megszűnt helynevek csoportjába soroltam. Ezek a következők: *Fityula köz*, *Szélmalom sor*, *Csévári köz*, *Szürke ló*, *Józsefmajor* és *Újmajor*. Ezek között találunk utcanévet, vendéglátóipari egységet és külterületi objektumokat is.

Eredmények

A jelenlegi gyűjtésből azt a következtetést lehet levonni, hogy a változásvizsgálatban bemutatott csoportok közül a változatlan formában, illetve a kisebb módosulásokkal megmaradt helynevek száma a legtöbb, ezt követik az új névadások, és végezetül a legkevesebb adat a már letűnt helynevek csoportjában található. Az ábrán látható kördiagram a kutatás eddigi eredményeit szemlélteti.

Az utcanévek változása Temerinben

2021-ben jelent meg Csorba Béla író, költő, néprajzkutató és helytörténész *Nevek titkai* című könyve, amely Temerin világról, többek között családneveiről, földrajzi neveiről ad részletes leírást. Kiváló történeti forrás ez a kiadvány is, a benne közölt helynévi adatok rögzítése most történik. A szerző szerint „természetesen mennyiségi tekintetben az itt közölt névanyag messze elmarad Penavin Olga és Matijevec Lajos, valamint munkatársaik, illetve tanítványaik helyi gyűjtésén alapuló adattárától, azonban árnyalja, s kiegészíti az abban közölteket” (Csorba 2021, 24). A kiadványból a *Temerini utcanévadás a 20. században* című fejezetet szeretném kiemelni, amely jól szemlélteti – többek között –, hogy hogyan változtak az utcanévek az idők folyamán. „Az utcanévek részét képezik, sajátos megnyilvánulási módját alkotják a szimbolikus kulturális-hatalmi tőkének, és többnyelvű területeken e ténynek az általános szociológiai vonatkozásokon túl lényeges interetnikus vonatkozásai is vannak, s ezzel összefüggésben arról is vallanak, hogy »ki az úr a házban«” (Csorba 2021, 46). Jelen tanulmány ezekből csupán néhány utca névváltozásait szándékozik bemutatni.

A nép nyelvén *Fő utcaként* vagy *Nagy utcaként* él Temerin legfontosabb utcája. Az általunk ismert első hivatalos adat 1903-ból származik, ekkor *Kossuth Lajos utcaként* szerepelt (Csorba 2021, 48). Majd a szocializmus alatt a település tengelyét képező, legforgalmasabb utca a *Tito marsall* nevet kapta (Csorba 2021, 51), Josip Broz Tito jugoszláv forradalmárról és államfőről elnevezve. Néhány éve pedig *Újvidéki utca* a hivatalos neve. Az utca egyébként 12,5 km hosszú, és nem hivatalos adatok szerint Szerbia leghosszabb utcája. A *Kossuth Lajos* utcanév azonban nem tűnt el teljesen, csupán egy másik, kisebb utcát neveztek el róla.

A *Kastély utca* a *Fő utca* után az egyik leghosszabb és legszeleesebb utca a településen. Azért nevezik a temeriniek így, mert ebben az utcában található a Széchen-kastély, amit gróf Széchen Sándor építtetett a 18. század végén és a 19. század elején. Jelenleg a kastély középiskolaként funkcionál, és a *Lukijan Mušicki Szakközépiskola* nevet viseli. Az 1903-as adatok szerint *Gróf Széchenyi István utca* volt (Csorba 2021, 48), majd ezt követte egy rövid ideig a *Marko Kraljević*, egykori szerb király után kapott változat, később pedig *Sztálin utca* lett. Jelenleg *Népfront utca* a hivatalos neve (Csorba 2021, 50). Gróf Széchenyi István neve sem tűnt el az utcák megnevezései közül, de jelentős mértékben lefokozták a „legnagyobb magyart”, hiszen egy parányi utcát neveztek el később róla a Kálvária környékén (Csorba 2021, 50).

Az egyik legfontosabb, *Fő utcát* keresztelő utca a *Csillag köz*, amely az utcában található Csillag vendéglőről kapta a nevét. Az 1903-as adatok szerint *Deák Ferenc utca* volt (Csorba 2021, 48), majd később *Aleksandar Ranković*ről, Jugoszlávia alelnökéről neveztek el, aki kegyvesztett lett, ezt követően 1967-ben utcanévadó örökébe *Csáki Lajost*, a topolyai származású munkásmozgalmi mártírt helyezték (Csorba 2021, 52). Jelenleg is ez az utca neve.

A *Simondriát* a temeriniek a források szerint egy Simon nevű cipészről neveztek el. A 20. század elején a *Petőfi Sándor* nevet viselte ez az utca (Csorba 2021, 48). Azóta volt már *Bosnyák utca* is, jelenleg pedig *Bosznia utcaként* szerepel az utcatáblákon (Csorba 2021, 55). A *Petőfi Sándor* név sem tűnt el, csak egy másik, nagyobb és forgalmasabb utca, a piac utcája kapta meg a nagy magyar költő nevét (Csorba 2021, 50).

A *Kutyaluk* népi név eredetéről több álláspont is él. Van, akik szerint nagyon keskeny, szűk utca volt, olyan, mint a kutyaszorító. Egy másik nézőpont szerint: mindenre elszánt, „kutya embereket” telepítettek ide. Illetve még olyan magyarázat is létezik, hogy azért kapta a terület ezt a nevet, mert minden házban négy-öt kutya volt (Penavin–Matijevics 1982, 64). Ez az utca az 1903-as adatok szerint korábban *Báró Wesselényi Miklós* nevét viselte (Csorba 2021, 48), ma *Dózsa György utca* a hivatalos neve.

Az *Új sor* a 20. század elején a magyar törzsszövetség nagyfejedelmének, *Árpádnak* a nevét kapta. Az 1903-as hivatalos utcanevék közül törölték a fejedelmekre, uralkodókra utalókat, így lett később a *Pap Pál utca*, a Jugoszláv Kommunista Párt tagjáról (Csorba 2021, 51), aki közreműködött többek között a *Híd* című folyóirat szerkesztésében is. Jelenleg is ez a közterület hivatalos elnevezése.

A *Téglagyár utcájaként* ismert utca régebben a *Paraszt utca* nevet viselte, viszont ezt az utcabeliek dehonesztálónak érezték, ezért a 90-es években kérték *Rózsa utcára* való változtatását (Csorba 2021, 53–54). Ma is ez a név szerepel az utcanévtáblákon.

A Csorba Bélánál *Tullabaraként* szereplő helynevet a Penavin–Matijevics-könyvben *Túlabara* változatban is megtalálhatjuk. Azért kapta a nevét, mert túl, átal van a *barán*, vagyis egy mocsaras, lápos állóvízen, posványon. Az 1900-as évek elején *Gróf Batthyány Lajos utca* volt a hivatalos neve, viszont később, a szocializmus idejében *Jugoszláv Néphadsereg utcára* keresztelték (Csorba 2021, 51). Röviden *JNA-ként* emlegetik a temeriniek, amely az utca szerb megfelelőjéből, a *Jugoslovenske narodne armijéből* ered.

A *Fő utca* után és a *Kastély utca* mellett a másik leghosszabb és legszélesebb utca a nép nyelven *Prekoszként* és *Gyepsorként* nevezett utca. A két névvel illetett közterületet két részből állónak tekintik a helybeliek; a *Prekosz*, amelynek nevét a szerb *preko* 'át' és a horvát *koso* 'ferde' szavak összevonásával magyarázzák, az utca déli részét képezi (Penavin–Matijevics 1982, 73), a *Gyepsor* pedig az északi részét. Ez utóbbinak azért ez a neve, mert régen levezetett a *Cigánybara* körüli gyepre. Nem olyan régen még *V. I. Lenin utca*ként szerepelt a táblákon, néhány éve viszont *Nikola Pašić*ről nevezték el, aki Jugoszlávia miniszterelnöke volt.

A fent bemutatott példák alapján kitűnik, hogy a 20. század elején döntő mértékben olyan személyek nevei kerültek használatba, akik a reformkorhoz, 1848/49-hez, az 1867-es kiegyezéshez vagy mindháromhoz köthetők (Csorba 2021, 49). A második világháború után azonban szinte mindegyik kihullott a hivatalos rostán. Helyüket főleg kommunista mozgalmárok, néphősök, hadvezérek, politikusok és mártírok vették át (Csorba 2021, 53). Az utóbbi években ezek közül is eltűnt néhány az utcanévtáblákról. Megfigyelhető, hogy az éppen aktuális politikai helyzet még az utcanévadásra is hatással van.

Összegzés

A kutatás a Magyar Nemzeti Helynévtár Program keretében folyik. A korábbi gyűjtések adatainak feldolgozásán túl a laikus emberek közreműködésével történik Temerin helyneveinek összegyűjtése és rendszerezése a Magyar Nemzeti

Helynévtár Program által javasolt módszer alapján. A tanulmányban vázolt eddigi eredmény, amely a változásvizsgálatban bemutatott négy csoport – változatlan forma, kisebb módosulások, új névadások, megszűnt helynevek – eredményeit volt hivatott bemutatni, csupán a gyűjtés kezdeti fázisa. Újabb gyűjtések, valamint pót- és ellenőrző gyűjtések elvégzésére lesz még szükség. A cél, hogy a történeti adatokat bőséges, ma használt helynévi elemekkel egészítsük ki, és az eredményeket bárki számára elérhető módon tegyük közzé.

Irodalom

- Csorba Béla. 2021. *Nevek titkai*. Temerini Alkotóműhely és Képzőművészeti Tábor (TAKT).
- E. Nagy Katalin. 2021. A Kórogytól a Tacsillóig: Hajdú-Bihar megyei helynevek névszociológiai vizsgálata. *Honismeret* 49 (4): 28–37.
- Hoffmann István – Tóth Valéria. 2015. Magyar Nemzeti Helynévtár. *Névtani Értesítő* (37): 195–202.
- Kiss Jenő. 2015. *Nyelvatlasz-adatok és a nyelvjárási változás-vizsgálat: Részelemzés*. Az Eszterházy Károly Főiskola tudományos közleményei. Új sorozat, 42. kötet. 113–119.
- Máté Jakab. 1993. A névtudomány helye a nyelvészeti diszciplínák rendszerében. *Névtani Értesítő* (15): 228–232.
- Mészáros Sándor. 1969. *Évszázadok viharában: Temerin története 1941-ig*. Temerin.
- MNH = Magyar Nemzeti Helynévtár. MTA-DE Magyar Nyelv- és Névtörténeti Kutatócsoport. Debreceni Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszéke. <https://mnh.unideb.hu/> (2023. márc. 4.)
- Penavin Olga – Matijevics Lajos. 1982. *Temerin és környéke földrajzi neveinek adattára: Vajdaság helységeinek földrajzi nevei 7*. Újvidék: A Magyar Nyelv, Irodalom és Hungarológiai Kutatások Intézete.
- Szilágyi-Varga Zsuzsa. 2021. Helynév-szociológiai vizsgálatok két romániai magyar településen. *Névtani Értesítő* (43): 219–223.

Eva VARGA

TOPONIMI TEMERINA NEKAD I SAD

Svrha ovog rada je da predstavi dosadašnje rezultate mog istraživanja sa temom prikupljanja toponima Temerina. Rad sam pisala u okviru programa Mađarskog nacionalnog registra toponima uz podršku Mađarske akademije nauke. Istraživanje je obuhvaćeno naselje Temerin u Vojvodini. Korpus se sastoji iz dva dela: istorijska građa sadrži nama dostupne podatke skraja 18. veka, dok sinhroni deo sadrži rezultate ličnog prikupljanja koji je još u toku – dokumentovane audio zapisom. U istraživanju je učestvovalo osmoro stanovnika Temerina iz različitih starosnih grupa. Studija ilustruje kako se prikupljeni podaci razlikuju od rezultata prethodnih zbirki. Na ovaj način, analiza promena je predstavljena sa četiri grupe:

imena mesta koja se sada mogu smatrati zaboravljenima, ona koja su ostala nepromenjena, ona koja su ostala sa manjim izmenama i ona koja se ne mogu naći u prethodnim izvorima, odnosno mogu se smatrati novim imenima.

Ključne reči: toponimija, Mađarski nacionalni registar toponima, lično prikupljanje, komparativna analiza

Éva VARGA

TOPONYMY OF TEMERIN IN THE PAST AND NOWADAYS

The purpose of this paper is to present the results of my work on collecting place names within the Hungarian National Toponym Registry, supported by the Hungarian Academy of Sciences. The collecting takes place in the village of Temerin in Vojvodina. The corpus consists of two parts: the historical material contains the available data from the end of the 18th century, and the synchronous part contains the results of the personal collection, which is still ongoing and documented by audio recordings. To date, the research has been assisted by eight recorders from Temerin of different ages. The study illustrates how the collected data differ from the results of previous collections. Thus, the analysis of changes presents four groups: place names that have already disappeared, those that have remained unchanged, those that have been preserved but with minor modifications, and place names that cannot be found in earlier sources, therefore they can be considered new names.

Keywords: toponym research, Hungarian National Toponym Registry, historical sources, personal collection, comparative analysis